CÂMPUL TOPONIMIC AL HIDRONIMULUI *BAHLUI*

DANIELA BUTNARU[*]

Râul Bahlui izvorăşte din zona Dealului Mare (în sud-vestul judeţului Botoşani) şi, după un traseu de 119 km, se varsă în râul Jijia, pe teritoriul comunei Ţuţora, judeţul Iaşi, bazinul său hidrografic întinzându-se pe o suprafaţă de 2023 km^2 (Minea 2012: 9). Deşi nu este un râu de o dimensiune foarte mare, importanţa sociogeografică pe care a căpătat-o în timp a făcut ca în jurul numelui său să se constituie un important câmp toponimic[1], rezultat firesc al existenţei unor opoziţii de tip structural, care au fost numite de Dragoş Moldovanu *polarizare* şi *diferenţiere*[2] (*ibidem*).

Pentru prezentarea diacronică a unui câmp toponimic este necesară, în primul rând, identificarea toponimului primar, care reprezintă centrul polarizator de la care s-au format celelalte toponime. În cazul de faţă, este clar faptul că toponimul primar a indicat cursul de apă. Etimologia hidronimului *Bahlui* a fost discutată pentru prima dată de Weigand, care considera că sensul acestuia ar fi „Valea Fericiţilor", fiind derivat de la tăt. *bahil* „fericit" (Weigand 1921: 98). Plecând de la faptul că, în cursul său superior, acest râu traversează o regiune cultivată cu vii şi grădini încă din vremea cumanilor,Titus Hotnog socoteşte că hidronimul s-a format de la cumanul *bagh* „grădină, vie" derivat cu suf. *-lu*, încât „*baghlu* de la originea Bahluiului a putut să

[*] Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide" al Academiei Române, Iaşi, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

[1] Definit ca „un ansamblu denominativ dezvoltat în jurul unui toponim de bază, cu rol de centru polarizator în seria toponimelor polarizate" (Moldovanu 2010: 229)

[2] Fenomenele de *polarizare* şi *diferenţiere* au fost explicate şi exemplificate de Dragoş Moldovanu în studiile *Principii ale lexicografiei toponimice*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", t. XXIII, 1972, p. 73–100, *Sincronia şi diacronia câmpurilor toponimice*, în vol. *Lucrările celui de-al doilea Simpozion internaţional de lingvistică (noiembrie 2008)*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2009, p. 139–147 sau în volumul *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicaţie la câmpul hidronimului MOLDOVA)*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2010; aceste concepte au fost folosite şi exemplificate, de asemenea, în lucrări precum cele semnate de Puiu Filipescu (*Oronime din valea superioară a Zeletinului*, „Anuar de lingvistică şi istorie literară", t. XXXI, 1986–1987. A. Lingvistică, p. 313–327), Mircea Ciubotaru (*Oronimia şi hidronimia din bazinul superior al Bârladului*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2001), Vlad Cojocaru (*Toponimia văii mijlocii a Trotuşului. Dinamica structurilor toponimice*, Iaşi, Casa Editorială „Demiurg", 2005), Daniela Butnaru (*Toponimia bazinului hidrografic al Neamţului*, Iaşi, Editura Alfa, 2011) ş.a.

ALIL, t. LIV, 2014, Bucureşti, p. 135–144

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)

însemneze cu vii, cu grădini”[3], nume care s-a extins apoi întregului curs (Hotnog 1932–1933: 8). Pentru o etimologie veche turcică pledează şi C. Cihodaru, în una dintre lucrările sale despre oraşul Iaşi: „Nu există nicio dificultate pentru a deriva acest nume de la termenul de origine turcă (cuman sau peceneg) *bâγ* la care se adaugă sufixul *lu*. Obţinem un *Bahlug* şi de aici un *Bahlui* cu înţelesul de «podgorie». Numele râului vine deci de la o localitate sau o regiune cu numele de Podgoria, care putea să fie la Iaşi sau Hârlău” (Cihodaru 1971: 33). Ambii autori acceptă tacit explicaţia evoluţiei accidentale a lui *-lu* la *-lui* propusă de Philippide. Radicalul v.tc. *bay* „livadă; vie” este atestat şi de DTS (p. 77), iar faptul că regiunea străbătută de Bahlui a fost bogată în acest tip de culturi[4] ar susţine această ipoteză etimologică.

G. Ivănescu (2000: 444) aprecia că „Numirile de ape în *-ui* «vale», «râu» sânt cumane: *Bahlui*, *Covurlui*, *Călmăţui*, *Desnăţui* etc.”. Pe o direcţie similară, într-un amplu studiu despre unele hidronime de origine veche turcică, Dragoş Moldovanu face o analiză a propunerilor etimologice făcute până acum şi oferă câteva soluţii, ca de exemplu pentru terminaţia *-luĭ* (< *-luy*), despre care afirmă că este un sufix adjectival peceneg[5] specializat în formarea hidronimelor (Moldovanu 2007–2008: 11–12, 20–21, 27). În acelaşi studiu (*ibidem*: 13–14), cercetătorul ieşean demontează ipoteza originii antroponimice a Bahluiului avansată de Emil Suciu, care, într-un articol despre sufixul onomastic *-ui*, consideră că toponimul despre care discutăm aici ar proveni de la un antroponim *Bah(u)* (Suciu 1990: 70).

Dacă unii cercetători au considerat că *Bahluiul* este un toponim de origine veche turcică, în opinia altora, acest hidronim este de origine românească, fiind format de la un apelativ de origine turcică sau slavă. Astfel, A. Philippide (1928: 375–376) pleacă de la existenţa unui apelativ *balhui* (prin care „numeşte poporul pământul înmuiat peste măsură cu apa ce vine de pe scursura unei văi mari sau mici”) şi consideră că este vorba de un neatestat **baluhlú* „mocirlos”, derivat de la turcul arab *baluha* „égout, conduit souterrain, cloaque” cu sufixul *-lu*. Referindu-se la originea terminaţiei *-lúĭ(ŭ)* întâlnită la mai multe toponime printre care şi *Bahlui*, în capitolul dedicat sufixelor din *Istoria limbii române*, Philippide (2011: 569) afirma că sursa acestuia este, probabil, în

[3] Cf. şi Radloff 1963: 1446, unde *bagh* ar avea sensurile de **садъ**, **виноградникъ** = der Darten, der Weingarten („grădină, vie”). Dar **садъ** poate avea şi sensul de „livadă” (cf. şi hidronimul *Sadova*).

[4] Într-un studiu despre podgoriile din zona localităţilor Cotnari şi Hârlău, C. Cihodaru este de părere că istoria viticulturii în această regiune nu începe doar după stabilirea coloniilor de maghiari şi saşi, ci este mult mai veche, dovadă fiind, de exemplu, termenii moşteniţi din latină (*viţă*, *poamă*, *vie*, *bute*, *falce*). „Deşi informaţia documentară directă, anterioară secolului al XV-lea, lipseşte, începuturile acestei ramuri de ocupaţie trebuie să fie căutate în trecutul foarte îndepărtat. Lăsând la o parte tradiţia păstrată la scriitorii din Antichitate cu privire la acţiunile puţin încurajatoare întreprinse de regele dac Burebista împotriva viticultorilor vremii şi ţării sale, vechimea i se poate aprecia studiind terminologia folosită de limba noastră în legătură cu ea” (Cihodaru 1964: 4). În plus, solul bogat într-o anumită specie de calcar, expunerea la soare a terenurilor şi protejarea lor naturală împotriva vânturilor iernii ar fi favorizat cultura viţei-de-vie din cele mai vechi timpuri (*ibidem*: 3).

[5] Descoperirea unor morminte care au aparţinut pecenegilor în localităţile Grozeşti (judeţul Iaşi) şi Todireni (judeţul Botoşani), aflate în bazinul râului Jijia (în care se varsă Bahluiul), pledează pentru posibilitatea prezenţei acestor turanici şi în bazinul râului Bahlui (cf. Spinei 1985: 122).

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)

suf. tc. *-li*, *-ly*, *-lîi*, *-lu*, acomodat morfologic sub influenţa sufixului românesc *-ui* (cf. şi Philippide 1928: 372).

Alexandru Ciorănescu consideră că la originea hidronimului stă apelativul *bahnă* (provenit din ucr. *bahno*, prin confuzia grupurilor consonantice *hn*/*hl*), derivat cu sufixul *-ui*[6] (Ciorănescu 2002: 69). În *Dicţionarul limbii române* (DA), în dreptul substantivului *balhui* („sinonim cu mocirlă şi cu nămol"), se menţionează că acesta pare să aibă aceeaşi rădăcină, *balh-*, cu toponimul *Bahlui* (rezultat printr-un proces de metateză), dar şi cu alte cuvinte, precum *bălhac*, *bâlhoacă*, *bulhac*, *bâhni*.

Prima atestare a hidronimului *Bahlui* datează de la 1401, într-un document (parţial falsificat) prin care domnitorul Alexandru cel Bun îi dăruieşte boierului Plotun satul Plotuneşti de la Strungă şi unde sunt precizate hotarele aşezării: „Iar hotarul acestui sat să fie de la cireş, de-a curmezişul, drept peste câmp, la Bahlui, apoi pe Bahlui în jos, până la valea care este mai jos de tei, de la această vale drept la Valea Sârbească, pe această vale până în pădure, prin pădure, până la hotarul lui Raduleţ, de acolo pe deal, la marginea pădurii, până la însăşi Strunga dinspre Giurgiu, apoi la cireş" (DRH A I: 19). Satele la care se referă acest document erau pe principalul afluent al râului, *Bahluieţul*. De aceea deducem că iniţial numele s-a dat probabil pentru a desemna cursul de apă care traversa zona Târgul Frumos–Iaşi[7], iar cele două braţe ale râului (reprezentând cursul superior şi afluentul principal) erau numite tot *Bahlui*. De altfel, tot din secolul al XV-lea datează un document în care râul şi afluentul său devin termenii unei clase toponimice şi sunt numite prin sinteză *Bahluiurile*[8]. În acea perioadă, spre a-l deosebi de afluentul său principal, numit până atunci identic – *Bahluiul* – (ulterior *Bahluieţul*), pentru desemnarea cursului principal s-a folosit uneori determinantul *Mare*: *Bahluiul Mare* (DRH A II: 223, a. 1468), *Matca Bahluiului Mare* (DRH A II: 223, a. 1468, după slv.). Utilizarea acestuia devine redundantă mai târziu (*Matca Bahluiului cel Mare*, la 1714, CAT. MOLD. V: 349), când afluentul era deja cunoscut cu denumirea *Bahluieţul*.

În primele documente de care dispunem, hidronimul este atestat fără entopic, dar începând cu secolul al XVI-lea va apărea în sintagme cu determinantul la genitiv: *Apa Bahluiului* (DRH A VI: 387, a. 1558, într-o traducere din 1717–1718[9], *ibidem* XXV: 65, a. 1639), *Pârâul Bahluiului* (DIR A XVI–II: 234, a. 1570, traducere din 1759), *Matca Bahluiului* (D.I. III: 384, a. 1713) sau *Valea Bahluiului* (ATLAS MOLD., a. 1895) ori cu determinantul la nominativ: *Pârâul Bahlui* (DRH A XVIII: 172, a. 1623, după slv. şi în ATLAS MOLD., a. 1895), *Apa Bahlui* (CAT. MOLD. III: 216, a. 1663) sau *Valea Bahluiu* (ATLAS MOLD., a. 1895), *Râul Bahlui* (DRH A XXI: 360, a. 1633, după slv. şi la Bogdan 1913: 50, a. 1913), *Râuleţul Bahlui* (*ibidem*: 68, a. 1913). În documente şi hărţi

[6] Din **bahnui* ar fi rezultat mai întâi **bahlui*, apoi, prin metateză, *balhui*. Sufixul *-ui* este moştenit din latină (cf. Pascu 1916: 133–136).

[7] Aşadar, numele l-ar fi primit în funcţie de caracteristici din partea inferioară a râului, iar nu după zona străbătută de cursul superior, cum consideră Hotnog (1932–1933: 8).

[8] La 1434, Ştefan cel Mare îi dăruieşte boierului Crâstea Vornuntai „un sat, ocina lui, unde este Romaneasa, între Bahluiuri" (DRH A I: 186, după slv.).

[9] De cele mai multe ori vom exemplifica cu cele mai vechi atestări pe care le deţinem pentru toponimele discutate.

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)

redactate în limbi străine, acest hidronim este transliterat cu diferite forme: *Bachluj* (a. 1461)[10], *Bachlouis* (a. 1828), *Bachlui* (a. 1555), *Bachlur* (a. 1782), *Bachluy* (a. 1788), *Baclui* (a. 1806), *Badalaou* (a. 1636), *Baglaj* (a. 1822), *Bahlouy* (a. 1835), *Bahluy* (a. 1686), *Bakloiu* (a. 1849), *Baklouis* (a. 1828), *Baklui* (a. 1796), *Bałhuj* (a. 1649), *Mpahloúï* (a. 1821)[11], *Ruu Bachlui* (a. 1775)[12]. Sau este redat prin semicalcuri (forme înregistrate în TTRM I_4: 11): *Bachlia*, cu entopicul *R[âu]* (a. 1788); *Bachlui*, cu entopicele *F[leuve]* (cca 1776), *F[luvius]* (cca 1716), *Fl[uvius]* (a. 1737), *Fluss* (a. 1781), *R[ivière]* (a. 1772), *Ruu* (a. 1775); *Bachluy*, însoțit de *R[ivière]* (a. 1771), *Fl[uss]* (a. 1785), *Flusz* (a. 1788); *Baglui*, cu determinatul *R[ivière]* (a. 1781); *Bagluiu*, cu *R[eka]* (a. 1774); *Bahlui*, cu entopicele *F[leuve]* (a. 1696), *R[eka]* (a. 1769), *R[ivière]* (a. 1696); *Balhui R[ivus]* (a. 1771); *Baschlui Fl[uss]* (a. 1788), *Birladeny* (a. 1772, considerat sat); *Braschu Fl[uss]* (a. 1788); *Waslui Fl[uss]* (a. 1788, prin confuzie cu râul Vaslui). Documente româneşti din secolul al XVIII-lea atestă o situaţie aparte, şi anume articularea toponimului când acesta este precedat de prepoziţii: „am purces cu măsura la vale spre Bahluiu” (D.I. VIII: 57), „capul locului despre Bahluiu” (*ibidem*: 88), „Uliţa Mare spre Bahluiul” (*ibidem*: 126) ş.a.

Prin procese de diferenţiere[13] s-au constituit, plecând de la toponimul primar *Bahlui*, alte denumiri: numele celui mai important afluent al său s-a format prin derivare cu sufixul diminutival *-eț* (*Bahluieţul*), în opoziţie privativă cu *Bahluiul*, zona de la vărsarea Bahluiului în râul Jijia se numeşte *Gura Bahluiului* (D.I. I: 71, la 1600, într-o copie după o traducere din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea), un mic afluent stâng al râului Bahlui (pe cursul superior al acestuia) a fost numit de localnici *Bahluiul Mic* (Obreja 1979: 17), iar *Bahluiul cel Bătrân* este un meandru colmatat pe cursul superior al râului, în zona satelor Ulmi şi Belceşti, din judeţul Iaşi (CAT. MOLD. SUPL.: 265, a. 1665).

Cele mai multe denumiri din câmpul hidronimului Bahlui s-au format însă în urma unor procese de polarizare[14]. Prin situarea în imediata apropiere a râului Bahlui, mai multe obiecte geografice i-au preluat numele. Astfel, într-un document de la 1462 este întărită Mănăstirii Bistriţa, printre alte lăcaşuri, poieni, mori şi sate, *Mănăstirea de la Bahlui*, rămasă neidentificată (DRH A II: 152, după slv.). La 1636, în hotarul satului Hoiseşti, comuna Dumeşti, judeţul Iaşi, era menţionată *Poiana Bahluiului* (DRH A XXIII: 437, după slv.). Un fost iaz pe râul Bahlui, pe teritoriul oraşului Iaşi, se numea, la 1666, *Heleşteul Bahluiului* (D.I. II: 116, după slv.).

[10] Într-un rezumat german redactat la sfârşitul secolului al XVIII-lea sau la începutul secolului al XIX-lea (DRH A II: 140).

[11] Informaţii citate din TTRM I_3: 9.

[12] Această sintagmă este preluată din TTRM I_4: 11.

[13] Procesele de diferenţiere se produc în cadrul aceleiaşi categorii geografice. „Această structură include perechile râu–afluent, vârf principal–vârf secundar, părţi de sat (sau sate «roiuri» – sate «matcă» etc.)” (Moldovanu 1972: 82).

[14] „Polarizarea este procesul de creare a unor derivate toponimice de la un toponim-nucleu, corespunzând obiectului cel mai important dintr-o mapă geografică continuă (unitară)” (Moldovanu 2010: 18); toponimele dezvoltate de la un nucleu „au configuraţie identică, ele fiind sintagme (analitice sau sintetice) cu un determinant unic, şi anume toponimul primar, şi cu determinate multiple, reprezentând termeni care desemnează clasa de obiecte geografice” (*ibidem*).

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)

Sunt atestate şi câteva oronime formate cu determinantul *Bahlui*. Într-un act de la 1468, în hotarnica satului Frânceşti apare toponimul *Piscul Bahluiului*, desemnând un interfluviu mai înalt, de formă ascuțită, de la confluența Bahluiului cu Bahluieţul (DRH A II: 223, după slv.), iar într-o copie a unui document de la 1696, un deal aflat pe dreapta râului Bahlui, la vest de oraşul Iaşi, era numit *Dealul Bahluiul* (D.I. III, 96). La sud de satul Belceşti (comuna Belceşti, judeţul Iaşi), pe dreapta râului Bahlui, există un alt *Dealul Bahluiul* (MDG, I, 193) sau, cu determinantul la genitiv, *Dealul Bahluiului* (Enache 2007: 30); platoul situat în prelungirea sudică a acestui deal este numit în MDG I: 193 (a. 1898) *Podişul Bahluiul*, iar prin reducerea acestei sintagme s-a obținut denumirea actuală a satului de aici, *Podişul*[15] (TTRM I_2: 897). Tot după denominația corespunzătoare acestui curs de apă a fost numit şi şesul existent de-a lungul său – *Şesul Bahluiului* (D.I. II: 339, a. 1671) sau, cu determinantul la nominativ, *Şesul Bahlui* (MDG V: 14, a. 1902), *Şesul Bahluiu* (ATLAS MOLD., a. 1895) –, precum şi lunca de pe cursul superior al râului – *Lunca Văii Bahlui* (Ciubotaru 2006: 279) sau *Lunca Bahluiului* (Butnăraşu 2006: 9). O stradă din oraşul Iaşi, paralelă cu râul, se numeşte astăzi *Splaiul Bahluiului* (informație obținută din anchetă) sau, oficial, *Splai Bahlui* (informație preluată pe 12 iunie 2014 de pe http://www.ziaruldeiasi.ro/data/_editor/strazinoi.pdf).

De la acest hidronim s-au creat şi unele oiconime, având toate un caracter oficial. Începând cu anul 1498, în unele documente scrise în limbile străine târgul Hârlăul apare numit (în calcuri sau semicalcuri) după râul pe care este aşezat: *Arx Baldoviensis* (a. 1537), *Chorlowski Miaszto* (a. 1539), *Civitas Bahloviae* (a. 1557), *Civitas Bahlovie* (a. 1557), *Oppidum Bahlovie* (a. 1512), *Oppidum Bahloviense* (a. 1510) *Oppidum Balhowiense* (a. 1535)[16]. Numele **Târgul Bahluiului* / **Târgul de pe Bahlui* folosit pentru a desemna Hârlăul este „secundar şi livresc, un produs al cancelariei din epoca lui Ştefan cel Mare" (Moldovanu 2005: XLII).

Alte localități au preluat definitiv numele râului lângă care sunt amplasate. Preluarea nu s-a făcut *tale quale*, ci a rezultat din reducerea artificială a unor perifraze (cum este cazul satului *Lingurarii din Bahlui*, vezi *infra*). În alte cazuri, avem a face cu sintagme având entopicul *sat* subînțeles (suplinit de context în uz). Astfel, la izvoarele râului, la vest de satul Rădeni, comuna Frumuşica, judeţul Botoşani, a existat un sat *Bahluiul* (menționat documentar între anii 1871 şi 1925), care la 1892 se numea *Lingurarii din Bahlui* (cf. TTRM I_1: 26). Puțin mai în aval, la est de satul Pârcovaci (suburbie a oraşului Hârlău), s-a aflat un alt sat *Bahlui* (atestat între 1832 şi 1913, TTRM I_1: 26). În partea estică a comunei Cotnari există un sat care odinioară s-a numit Armeanul, Moara Prefectului sau Moara Armeanului, dar în 1964 oficialitățile i-au atribuit numele *Bahluiul*[17], nume păstrat şi astăzi. Lângă el, pentru o scurtă perioadă de timp, este atestat în documente oficiale satul *Moara de la Bahlui* (1871–1887, TTRM I_1: 737). Numele unui alt sat – *Bahluianii* –, aflat pe Bahlui, la nord de satul Cogeasca,

[15] Până la 1964, numele acestui sat (aparținând din punct de vedere administrativ de comuna Bălțați, județul Iaşi) era *Făcuții*.

[16] Informațiile sunt preluate din TTRM I_3: 65.

[17] Cu acest nume este desemnat şi în câteva acte din anii 1783–1796 (TTRM I_1: 26).

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)

comuna Leţcani, judeţul Iaşi, s-a format de la patrionimul *bahluiani*, prin care erau desemnaţi cei care locuiau lângă râul Bahlui (obţinut prin derivare cu sufixul colectiv *-ani*). Semnalată pentru prima dată la 1609 (DIR A XVII–II: 218), această aşezare va avea o existenţă scurtă, nemaifiind atestată documentar după anul 1639 (DRH A XXV: 236–237).

Spre deosebire de Siret, Suceava, Moldova, Neamţ, Trotuş, Putna, Bârlad, Vaslui, Bahluiul este unul din puţinele râuri importante ale Ţării Moldovei care nu au generat în mod natural oiconime majore, deşi în bazinul său au existat târguri de o vechime considerabilă (Iaşii, Hârlăul, Târgul Frumos). Semnificaţia istorică a acestui fapt urmează a fi elucidată.

Tot în urma unui proces de polarizare a apărut horonimul *Ocolului Bahluiului*, desemnând o diviziune administrativ-teritorială minoră a Ţării Moldovei, formată din sate care se aflau în bazinul superior al râului Bahlui (TTRM I_2: 1362).

Aşa cum am arătat mai sus, primele atestări pentru hidronimul Bahlui arată că afluentul principal şi râul erau desemnate cu aceeaşi denumire. Ulterior, s-a realizat o opoziţie privativă pentru a-l diferenţia de cel dintâi prin derivare cu sufixul diminutival *-eţ*. Documentele surprind diverse forme ale numelui: fie simplu, *Bahluieţul* (DRH A III: 245, a. 1493), fie însoţit de diverse apelative, în sintagme cu determinant la genitiv – *Apa Bahluieţului* (CAT. MOLD. III: 67, a. 1656), *Matca Bahluieţului* (DRH A XXIV: 280, a. 1638), *Pârâul Bahluieţului* (D.I. VI: 127, a. 1758) sau *Valea Bahluieţului* (Macarovici, Turculeţ 1956: 288) – ori cu determinantul la nominativ – *Pârâul Bahluieţ* (DIR A XVII–IV: 24, a. 1616, după slv.), *Râul Bahluieţ* (DRH A XXIV: 37, a. 1637, după slv.) sau, cu determinantul articulat, *Pârâul Bahluieţu* (ATLAS MOLD., a. 1895). Uneori hidronimul este format prin derivare cu un sufix diminutival izofuncţional, *Bahluiaşul* (HARTA MIL., a. 1962) – dacă nu cumva avem a face cu o eroare grafică –, ori este desemnat printr-o sintagmă care conţine un determinant redundant: *Bahluieţul Mic* (CAT. MOLD. IV: 479, a. 1700). În documente redactate în limbi străine este redat prin transliterări şi semicalcuri: *Bahluiec* (a. 1686) (vezi TTRM I_3: 9); *Bachluiczul F[luvius]* (cca 1716), *Bagluez Fl[euve]* (a. 1788), *Bagluiez Fl[euve]* (a. 1781), *Baluhez Riv[ière]* (a. 1696), *Bahlueaţ R[eka]* (a. 1772) (vezi TTRM I_4: 11).

Interesantă este şi situaţia de omonimie de la izvoarele pârâului, desemnate cu aceeaşi denumire, *Bahluieţul*. Aşa reiese dintr-un document de la 1629, care conţine principalele repere ale hotarului Târgului Frumos dinspre satul Criveşti: „[...] peste Bahluieţ, până la Movila ce se cheamă tot Săpată, iar de la acea movilă, drept peste alt Bahluieţ" (DRH A XX: 60), dar şi din *Marele dicţionar geografic*: „*Bahlueţul*, pârâu ce curge prin [...] com. Strunga. Izvorăşte la S de satul Movileni; curge de la NV către SE. Udă foarte puţin pământul acestei comune, după care apoi trece în jud. Iaşi, unde se uneşte cu un alt pârâiaş, tot cu numele de Bahlueţul, ce izvoreşte din pădurea Vaţcani, jud. Suceava" (MDG I: 190)[18]. În ATLAS MOLD. sunt

[18] O situaţie asemănătoare a fost identificată de Mircea Ciubotaru la obârşia râului Bârlad, unde trei pâraie sunt numite de localnici *Bârlad*. „Este evident că indistincţia toponimică a celor trei pâraie de lungimi şi debite aproape egale caracterizează o mentalitate populară, obişnuită în zona de obârşie a unui râu important, unde stabilirea cursului principal este o sarcină ştiinţifică, interesând pe

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)

numite „P. Bahlueț” atât cursul superior al Bahluieţului, cât şi acela al afluentului său stâng, cunoscut astăzi sub denumirea de Pârâul Probota. Toponimele rezultate în urma unei diferenţieri omonimice pot forma, prin sinteză, un plural toponimic. Astfel, un alt document din 1629 surprinde pluralul toponimic *Bahluieţele*, prin care este desemnat ansamblul confluenţilor pârâului Bahuieţ (DRH, A, XX, 60). În câteva situaţii, pentru identificarea cursului superior al pârâului Bahluieţ a fost folosit toponimul *Bahluieţul Rece* (CAT. MOLD. V: 375, a. 1716, http://www.ziare.com/ziare-iasi/stiri-actualitate/comuna-inundata-dintr-un-pix-2841860, http://www.bzi.ro/obicei-de-anul-nou-si-brand-de-comuna-cerbul-de-la-costesti-335308).

Bahluieţul a devenit, la rândul său, polarizant pentru alte denumiri, contribuind astfel la dezvoltarea câmpului toponimic pe care îl prezentăm aici. Şesul ce se întinde de-a lungul pârâului Bahluieţ se numeşte *Şesul Bahluieţ* (MDG V: 616, a. 1902) sau *Şesul Bahluieţu* (ATLAS MOLD., a. 1895), iar lunca de pe malurile pârâului este *Lunca Bahluieţului* (Apăvăloaiei 1960: 466). În apropiere de Târgul Frumos a existat, între anii 1871 şi 1887 (TTRM I_1: 26), satul *Bahluieţul*. În urma procesului de diferenţiere a rezultat toponimul *Obârşia Bahluieţului*, care desemnează zona dinspre obârşie a pârâului Bahluieţ (DRH A XXV: 368, a. 1640).

Documentele care menţionează denumiri din câmpul toponimic al Bahluiului surprind şi variante ale acestora: *Bahluiaşiul* (HARTA MIL.), cu redarea pronunţiei muntenești a lui *-ş* final; *Hăleşteul Bahluiului* (D.I. II: 116, a. 1666, după slv.), cu forma veche a entopicului; *Obârşiia Bahluieţului* (DRH A XXV: 368, a. 1640), cu „despicarea” lui *-i-* accentuat în entopic; *Şăsul Bahluiului* (Costăchescu 1928: 93, a. 1844), cu velarizarea lui *-e-* după un *ş-* pronunţat dur etc. Anexa de mai jos surprinde formarea şi evoluţia câmpului toponimic al Bahluiului.

Observăm aşadar cum în jurul numelui unui râu nu foarte mare ca dimensiune, dar atestat încă de la începutul secolului al XV-lea şi care străbate zone şi localităţi ce au avut sau încă mai au o importanţă istorică, socială şi economică, reuşeşte să se dezvolte, de-a lungul timpului, un câmp toponimic destul de important, rezultat în urma unor procese structurale diferite şi caracterizat prin diversitatea tipurilor de toponime, prezenţa unor situaţii de omonimie şi o mare varietate a formelor atestate de documente. Prezentarea diacronică a câmpurilor toponimice este o etapă importantă în tratarea lexicografică a toponimelor.

BIBLIOGRAFIE

a. Literatură de specialitate

Cihodaru 1964 = C. Cihodaru, *Podgoriile de la Cotnari şi Hârlău în economia Moldovei din secolele XV–XVIII*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Alexandru Ioan Cuza» din Iaşi” (serie nouă), Secţiunea III (Ştiinţe sociale) a. Istorie, t. X, p. 1–27.

Cihodaru 1971 = C. Cihodaru, *Începuturile vieţii orăşeneşti în Iaşi*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al.I. Cuza» din Iaşi” (serie nouă), Secţiunea IIIa. Istorie, t. XVII, fasc. 1, p. 31–45.

geografi [...]. Asemenea informaţii intră în conştiinţa localnicilor târziu, prin instrucţie şcolară şi prin documente cartografice oficiale” (Ciubotaru 2001: 179–180).

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)

Ciorănescu 2002 = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin, Bucureşti, Editura Saeculum I.O.

Ciubotaru 2001: Mircea Ciubotaru, *Oronimia şi hidronimia din bazinul superior al Bârladului*, Iaşi, Editura Demiurg.

Hotnog 1932–1933 = T. Hotnog, *Câteva nume topice româneşti de origine cumană*, extras din „Anuarul Liceului Naţional" din Iaşi, p. 1–10.

Ivănescu 2000 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, ediţia a doua, îngrijirea ediţiei, indice de autori şi indice de cuvinte de Mihaela Paraschiv, Iaşi, Editura Junimea.

Minea 2012 = Ionuţ Minea, *Bazinul hidrografic Bahlui. Studiu hidrologic*, cuvânt-înainte de Constantin Rusu, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Moldovanu 1972 = Dragoş Moldovanu, *Principii ale lexicografiei toponimice*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", t. XXIII, p. 73–108.

Moldovanu 2005 = Dragoş Moldovanu, *Studiu monografic*, în TTRM I_4, p. IX–CXL.

Moldovanu 2007–2008 = Dragoş Moldovanu, *Toponime de origine veche turcică în sudul Moldovei*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", t. XLVII–XLVIII, p. 9–28.

Moldovanu 2010 = Dragoş Moldovanu, *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicaţie la câmpul hidronimului MOLDOVA)*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, Ediţiunea Academiei.

Philippide 1928 = Alexandru Philippide, *Originea românilor*, II. *Ce spun limbile română şi albaneză*, Iaşi, Editura Viaţa Românească.

Philippide 2011 = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*, ediţie critică de G. Ivănescu, Carmen-Gabriela Pamfil şi Luminiţa Botoşineanu, Iaşi, Editura Polirom.

Radloff 1963 = W. Radloff, *Versuch eines Wörterbuches des Türkdialekte*, t. IV_2 (ediţia a doua), Moskva, Izdatelstvo Vostocinoi Literaturî.

Spinei 1985 = Victor Spinei, *Realităţi etnice şi politice în Moldova meridională în secolele X–XIII. Români şi turanici*, Iaşi, Editura Junimea.

Suciu 1990 = Emil Suciu, *Sufixul onomastic* ***-ui***, în „Studii de onomastică" (Cluj), V, p. 57–82.

Weigand 1921 = Gustav Weigand, *Ursprung der sudkarpatischen Flussnamen in Rumänien*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig", XXVI–XXIX, p. 71–103.

b. Surse

ATLAS MOLD. = Institutul Geografic al Armatei, *Atlasul Moldovei* (sc. 1:50 000), Bucureşti, 1892–1898.

D.I. = Ioan Caproşu (ed.), în colaborare cu Petronel Zahariuc, *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*, I–VIII, Iaşi, Editura Dosoftei, 1999–2006.

CAT.MOLD. = *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, I *(1387–1620)*, II *(1621–1652)*, III *(1653–1675)*, IV *(1676–1700)*, V *(1701–1720)*, Bucureşti, 1957, 1959, 1968, 1970, 1975.

CAT.MOLD.SUPL. = *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale*, supliment I (1403–1700), Bucureşti, 1975.

DA = [Academia Română], *Dicţionarul limbii române*, t. I, partea I, Bucureşti, 1913.

DIR A = *Documente privind istoria României.* A. *Moldova*, Bucureşti, Editura Academiei, 1951−1957.

DRH A = *Documenta Romaniae Historica.* A. *Moldova*, I−XXVII, Bucureşti, Editura Academiei, 1975−2006.

DTS = *Drevnetjurskij slovar'* (ed. V.M. Nadeljaev, D.M. Nasilov), Leningrad, Editura Nauka, 1969.

HARTA MIL. = HARTA MIL. = *Harta R.S. România*, executată de Direcţia Topografică Militară (sc. 1:25.000), Bucureşti, 1962.

MDG = *Marele dicţionar geografic al României*, I–V, Bucureşti, Stab. grafic J.V. Socecŭ, 1898–1902.

TTRM I_{1-2} = *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (coordonator: Dragoş Moldovanu), *Repertoriul istoric al unităţilor administrativ-teritoriale (1772–1988)*, vol. I, partea 1 şi partea a 2-a, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1991–1992.

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)

TTRM I_3= *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (coordonator: Dragoş Moldovanu), *Toponimia Moldovei în documente scrise în limbi străine (exclusiv slavona)*, vol. I, partea a 3-a, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2004.

TTRM I_4, = *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (coordonator: Dragoş Moldovanu), *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395–1789)*, vol. I, partea a 4-a, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2005.

*

Apăvăloaiei 1960 = M. Apăvăloaiei, *Câteva trăsături economico-geografice ale culturilor irigate din bazinul Bahluieţului*, în „Analele ştiinţifice al Universităţii «Al.I. Cuza» din Iaşi” (serie nouă), Secţiunea II (Ştiinţe Naturale), tomul VI, fasc. 2, p. 465–468.

Bogdan 1913 = N.A. Bogdan, *Oraşul Iaşi. Monografie istorică şi socială ilustrată*, ediţia a doua, Iaşi, Tipografia Naţională.

Butnăraşu 2006 = Emil Butnăraşu, *Râul Bahlui. Prezentare geografică şi aplicaţii practice*, Iaşi, Editura Stef.

Ciubotaru 2006 = Mircea Ciubotaru, *Evoluţia aşezărilor. Istoria proprietăţilor şi a viticulturii*, în vol. *Podgoria Cotnari* (coord. Valeriu D. Cotea), Bucureşti, Editura Academiei Române.

Costăchescu 1928 = Mihai Costăchescu, *Satele Bălţaţi, Codreşti, Mădrâjeşti, Mădrâjacul şi Bojila din jud. Iaşi*, în „Ioan Neculce”, VII, p. 38–95.

Enache 2007 = Gheorghe Enache, *Belceşti – studiu monografic*, I. *De la paleolitic până la sfârşitul epocii medievale*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

Macarovici, Turculeţ 1956 = Nicolae Macarovici, Liviu Turculeţ, *Geologia regiunii Ruginoasa-Hărmăneşti-Vaşcani-Costeşti (Raionul Tg. Frumos)*, în „Analele ştiinţifice al Universităţii «Al.I. Cuza» din Iaşi” (serie nouă), Secţiunea II (Ştiinţe Naturale), t. II, fasc. 1, p. 288–295.

Obreja 1979 = Al. Obreja, *Dicţionar geografic al judeţului Iaşi*, Iaşi, Editura Junimea.

c. Surse electronice

http://www.bzi.ro/obicei-de-anul-nou-si-brand-de-comuna-cerbul-de-la-costesti-335308 (consultat pe 12 iunie 2014).

http://www.ziare.com/ziare-iasi/stiri-actualitate/comuna-inundata-dintr-un-pix-2841860 (consultat pe 12 iunie 2014).

http://www.ziaruldeiasi.ro/data/_editor/strazinoi.pdf (consultat pe 12 iunie 2014).

ABREVIERI

a.	=	anul	p. polar.	=	prin polarizare
fiton.	=	fitonim	p. sint.	=	prin sinteză
hidron.	=	hidronim	pedion.	=	pedionim
hodon.	=	hodonim	slv.	=	slavonă
horon.	=	horonim	spec.	=	specializat
limnon.	=	limnonim	suf.	=	sufix
oicon.	=	oiconim	tăt.	=	tătară; tătăresc
oron.	=	oronim	tc.	=	turcic
p. difer.	=	prin diferenţiere	v.	=	vechi
p. ext.	=	prin extensie			

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)

THE TOPONYMIC FIELD OF THE *BAHLUI* HYDRONYM

ABSTRACT

This paper contains a description of the *Bahlui* toponymic field: a set of names formed from the *Bahlui* hydronym by structural processes called by Dragoş Moldovanu *polarization* and *differentiation*. The mentioned river, not very large sized, but attested since the beginning of the fifteenth century, is crossing areas and towns with a historical, social and economic importance. Around its name it has been developed, over time, a quite important toponymic field, characterized by the diversity of place-names, the presence of homonymy cases and a variety of forms attested by documents. The diachronic depiction of the toponymic fields is an important step for the lexicographical approach of place names because it reflects the dynamic reality discovered on the field.

Keywords: *Bahlui*, *toponymic field*, *polarization*, *differentiation*, *diachronic depiction*.

ANEXĂ

Câmpul toponimului *Bahlui*

BAHLUIUL (Hidron.) →

1. P . e x t . Hidron. *Bahluiul* [= Bahluieţul]
2. P. d i f e r. Hidron. *Bahluieţul* → **a.** P. sint. Hidron. *Bahluieţele*
→ **b.** P . d i f e r. Hidron. *Obârşia Bahluieţului*
→ **c.** P. p o l a r. Pedion. *Şesul Bahluieţ*
→ **d.** P. p o l a r. +Oicon. (Satul) *Bahluieţul*
→ **f.** P . d i f e r. Hidron. *Bahluieţul Rece*
3. P . s i n t. Hidron. *Bahluiurile*.
4. P . d i f e r. Hidron. *Gura Bahluiului*
5. P. d i f e r. Hidron. *Bahluiul Mic*
6. P. d i f e r. Hidron. *Bahluiul cel Bătrân*
7. P. p o l a r. Oicon. *Bachlovia* [= Hârlău]
8. P. p o l a r. Oicon. (Satul) *Bahluiul*[1]
9. P. p o l a r. +Oicon. (Satul) *Bahluiul*[2]
10. P. p o l a r. +Oicon. (Satul) *Bahluiul*[3]
11. P. p o l a r. +Oicon. (Satul) *Moara de la Bahlui*
12. P. p o l a r. +Oicon. *Mănăstirea de la Bahlui*
13. P. p o l a r. Pedion. *Şesul Bahluiului*
14. P. p o l a r. Oron. *Piscul Bahluiului*
15. P. p o l a r. Oron. *Dealul Bahluiul*[1]
16. P. p o l a r. Pedion. *Podişul Bahluiul* → **a.** P . p o l a r . Oicon. (Satul) *Podişul*
17. P. p o l a r. Oron. *Dealul Bahluiul*[2]
18. P. p o l a r. +Fiton. *Poiana Bahluiului*
19. P. p o l a r. +Limnon. *Heleşteul Bahluiului*
20. P. p o l a r. Fiton. *Lunca Văii Bahlui*
21. P. p o l a r. Hodon. *Splaiul Bahluiului*
22. P. p o l a r. +Horon. adm. *Ocolul Bahlui*

BDD-A25153 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:34 UTC)